

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 13-02-2021 r.

Adam Bodnar

XI.518.88.2020.ASZ

**Pan
Mateusz Morawiecki
Prezes Rady Ministrów**

Wielce Szanowny Panie Premierze!

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich, stojący zgodnie z art. 208 ust. 1 Konstytucji RP na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w ustawie zasadniczej oraz w innych aktach normatywnych, w tym ratyfikowanych umowach międzynarodowych, oraz jako niezależny organ ds. równego traktowania w rozumieniu ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. z 2020 r. poz. 2156, t.j.), chciałbym zwrócić uwagę na **potrzebę poprawy standardów ochrony przed przemocą seksualną, która występuje w różnych relacjach i formach.**

Na wstępie należy zaznaczyć, że przestępstwa o charakterze seksualnym, w szczególności zgwałcenie, należą do najbardziej drastycznych form przemocy i naruszeń praw człowieka, które w nieproporcjonalnie większym stopniu dotyczą kobiety i dziewczęta¹. W związku z tym tego rodzaju przemoc wobec kobiet musi być uznana za motywowaną płcią i tym samym jedną z głównych przeszkód osiągnięcia rzeczywistej równości kobiet i mężczyzn. Normatywizacja tego zjawiska powinna przyczynić się do zmiany społecznej reakcji na nie. **W przypadku zgwałcenia** chodzi o zrozumienie, że **ma ono miejsce zawsze, gdy brak jest pozytywnej, tj. świadomej, wolnej, autonomicznej i nieprzymuszonej zgody na zbliżenie.**

---

¹ Por. m.in. dane statystyczne GUS dotyczące przestępstwa zgwałcenia, dostęp pod adresem: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/ofiary-gwaltu-i-przemocy-domowej,1,1.html>.

Chciałbym mocno podkreślić, że **doświadczenie tego rodzaju przemocy ze względu na płeć ogranicza**, a niekiedy uniemożliwia **korzystanie przez kobiety z pełni praw człowieka gwarantowanych** tak **Konstytucją**, jak i wiążącymi Polskę aktami prawa międzynarodowego. Stanowi, dla przykładu, naruszenie zabezpieczonych **Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności**, sporządzoną w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z późn. zm.; dalej także jako: EKPCz): prawa do życia (art. 2), wolności od tortur i iniepcznego i poniżającego traktowania (art. 3), prawa do wolności i bezpieczeństwa (art. 5) oraz prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8). Przemoc wobec kobiet jest pogwałceniem praw człowieka i stanowi skrajną formę dyskryminacji także na gruncie **Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet**, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r. (Dz.U. 1982 nr 10 poz. 71, dalej jako: CEDAW), co podkreśla Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (dalej jako: Komitet CEDAW)². Wskazuje on także, że zakaz przemocy wobec kobiet ze względu na płeć jest obecnie zwyczajową normą prawa międzynarodowego publicznego. Warunkiem *sine qua non* realizacji wynikających z niej obowiązków przeciwdziałania i zwalczania różnych form przemocy, w tym zgwałcenia, jest prawidłowe określenie ustawowych znamion przedmiotowego czynu przestępczego.

Przyjęta w polskim ustawodawstwie definicja zgwałcenia, a wraz z nim innych przestępstw seksualnych, o których mowa w art. 197 **ustawy** z dnia 6 czerwca 1997 r. - **Kodeks karny** (Dz.U. 2020 poz. 1444, t.j.; dalej także jako: kk), jest wyrazem teorii wolności seksualnej, uwypuklającej konieczność wyrażenia sprzeciwu wobec niechcianych zachowań seksualnych, nie zaś teorii autonomii seksualnej, która kładzie nacisk na konieczność wyrażenia świadomej zgody, wolnej od przymusu, strachu i dezorientacji³. Konieczne jest więc **dostosowanie ustawowych znamion przestępstwa zgwałcenia do** wiążących Polskę standardów międzynarodowych, stanowiących wyraz tej ostatniej, w tym w szczególności **Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej**, sporządzonej w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz.U. 2015 poz. 961; dalej jako: konwencja stambulska). Aktualny brak tożsamości między brzmieniem art. 197 § 1 kk⁴

---

² Zob. General recommendation No. 19 Violence against women, dostęp pod adresem: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf oraz General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19, dostęp pod adresem: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf.

³ M. Płatek, Zgwałcenie. Gdy termin nabiera nowej treści. Pozorny brak zmian i jego skutki, „Archiwum Kryminologii” 2018, t. XL, s. 266.

⁴ „Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12”.

a art. 36 konwencji stambulskiej⁵ oznacza nieprawidłowe wykonanie przyjętych przez Polskę zobowiązań międzynarodowych oraz obniża skuteczność przeciwdziałania, ścigania i karania przemocy seksualnej, w tym gwałtu.

W świetle orientującej polski kodeks karny teorii wolności seksualnej działanie sprawcy nie jest przestępstwem, jeśli odmowa podjęcia czynności seksualnej była zbyt mało wyraźna lub oczywista, a więc wtedy, gdy nie ma oporu ofiary wobec zachowania sprawcy. W sytuacji, gdy sprawca nie doprowadza ofiary do obcowania płciowego przemocą, groźbą lub podstępem, to nawet jeśli ofiara nie wyraziła zgody na obcowanie płciowe, czyn nie stanowi przestępstwa z art. 197 § 1 kk. O ile zachowanie sprawcy nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa, sprawca nie ponosi odpowiedzialności karnej. **Art. 197 kk chroni zatem jedynie przed przelamującymi opór ofiary naciskami w formie przymusu fizycznego w postaci przemocy oraz przymusu psychicznego w postaci groźby bezprawnej, a także przed podstępnym doprowadzeniem do czynności seksualnych⁶, a nie przed jakimkolwiek niekonsensualnym zachowaniem seksualnym**, czego wymagają wskazane wyżej wiążące Polskę normy prawnomiędzynarodowe, w szczególności konwencja stambulska. Rozbieżności tej i wynikających z niej konsekwencji nie da się wyeliminować w drodze bezpośredniego stosowania art. 36 konwencji stambulskiej – nie obowiązuje on bowiem *ex proprio vigore*, tym samym – nie tworzy odrębnie stypizowanego *sui generis* przestępstwa zgwałcenia, na podstawie którego możliwe byłoby pociągnięcie do odpowiedzialności osób za to przestępstwo⁷.

Należy odnotować, że **orzecznictwo dotyczące przestępstwa zgwałcenia ewoluowało** – obecnie podkreśla się, że sąd każdorazowo powinien ustalić, czy zgoda na czynność seksualną została udzielona, w jakim czasie jej udzielono i jaki był zakres tej zgody⁸. Jednak do przyjęcia, że doszło do zgwałcenia konieczne jest wykazanie, że po stronie ofiary wystąpił opór, tj. zmanifestowany zewnętrznie sprzeciw ofiary wobec czynności, do której użyta siła fizyczna ma ją przymusić, przy czym nie jest konieczne wyczerpanie wszystkich dostępnych środków ochrony⁹. O ile uzewnętrzniiony jest brak zgody pokrzywdzonej, racjonalnie do proporcji sił, mamy do czynienia z realizacją znamion przestępstwa zgwałcenia – opór ofiary nie musi polegać na fizycznym przeciwstawieniu się użytym przez sprawcę środkom zmuszania i w zależności od sytuacji, jego dostrzegane dla sprawcy uzewnętrznienie może sprowadzać się do innych

---

⁵ „Strony podejmują konieczne działania ustawodawcze lub inne mające na celu zagwarantowanie, że następujące umyślne działania podlegają odpowiedzialności karnej: a. dokonywanie penetracji waginalnej, analnej lub oralnej o charakterze seksualnym drugiej osoby jakkolwiek częścią ciała lub jakimkolwiek przedmiotem bez zgody tej osoby”.

⁶ M. Bielski, Przemoc przeciwko wolności seksualnej i obyczajności w: Kodeks karny. Część szczególna, Tom II, Komentarz LEX, Warszawa 2013, s. 689.

⁷ M. Płatek, Zgwałcenie. Gdy termin nabiera..., s. 267.

⁸ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 września 2005 r., sygn. akt II KK 504/04, LEX nr 200229.

⁹ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 r., sygn. akt V KKN 346/96, LEX nr 51679.

form, np. płaczu, ustnych wypowiedzi, szarpania czy prób wzywania pomocy¹⁰. Sądy oceniając znamiona przestępstwa zgwałcenia uwzględniają zatem różnego rodzaju formy oporu, jednak opór ten w ocenie sądów powinien być jakkolwiek uzewnętrzniiony, nie jest więc przestępstwem doprowadzenie do obcowania płciowego, jeżeli ofiara z różnych przyczyn tego oporu nie jest w stanie wyrazić.

Tymczasem na mocy art. 36 konwencji stambulskiej na Polsce spoczywa **obowiązek przyjęcia koniecznych środków ustawodawczych w celu zapewnienia, by odpowiedzialność karna groziła za podejmowanie czynności seksualnych wobec innej osoby bez świadomej zgody tej ostatniej, udzielonej dobrowolnie jako wyraz wolnej woli, co należy oceniać w świetle danych okoliczności**. Jak wskazano w memorandum wyjaśniającym do art. 36 konwencji stambulskiej¹¹: państwa, ustalając znamiona przestępstw o charakterze seksualnym, powinny brać pod uwagę orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej jako: ETPCz), w szczególności jego wyrok z dnia 4 grudnia 2003 r. w sprawie M.C. przeciwko Bułgarii¹². W wyroku tym **ETPCz podkreślił, że brak zgody stanowi podstawowy element decydujący o zgwałceniu i wykorzystaniu seksualnym**. Ofiary wykorzystania seksualnego, zwłaszcza młode kobiety, często nie są zdolne do stawiania oporu z wielu powodów natury psychicznej lub z obawy przed przemocą ze strony sprawcy. Pozytywnym obowiązkiem państw wynikającym z art. 3 i 8 EKPCz jest zatem penalizacja i skuteczne ściganie wszelkich dokonanych bez obopólnej zgody aktów seksualnych, nawet takich, w których ofiara nie opierała się fizycznie (§ 163-166 wyroku). Nadmienić wypada, że analogiczny standard obowiązuje także na gruncie CEDAW. **Komitet CEDAW wskazuje na konieczność umieszczenia zgody w centrum normatywnej definicji przestępstwa zgwałcenia**, stojąc na stanowisku, że jej przejawem w żadnym stopniu nie jest brak fizycznego oporu wobec sprawcy niechcianego zachowania seksualnego¹³.

Prawidłowa realizacja międzynarodowych standardów **w celu zapewnienia właściwej ochrony praw ofiar przemocy seksualnej wymaga podjęcia działań przez polskiego ustawodawcę i przyjęcia definicji przestępstwa zgwałcenia bazującej na**

---

¹⁰ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 8 kwietnia 2009 r., sygn. akt II AK 72/09, LEX nr 519644.

¹¹ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Article 36 – Sexual violence, including rape, dostęp pod adresem: <https://rm.coe.int/16800d383a>.

¹² Skarga nr 39272/98, CE:ECHR:2003:1204JUD003927298.

¹³ Views of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women under article 7 paragraph 3 of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women [forty-sixth session] Communication No. 18/2008, CEDAW/C/46/D/18/2008, Tago Vertido v. Philippines, dostęp pod adresem: <https://digitallibrary.un.org/record/791502>.

konceptji zgody, a nie przymusu, jak czyni to kodeks karny¹⁴, skuteczność ścigania tego przestępstwa zaś – kryminalizacji czynów seksualnych w oparciu o paradygmat dobrowolnej i świadomej zgody wyrażonej przez strony aktu seksualnego („*Only Yes means Yes Approach*”). Takie podejście koncentruje się na sprawcy przemocy seksualnej (ustaleniu, czy uzyskał zgodę partnera/partnerki), a nie ofierze (czy wyraziła sprzeciw), jak ma to miejsce w przypadku definicji zgwałcenia opartej na sprzeciwie („*No means No Approach*”). Taki jest też **rekomendowany przez Organizację Narodów Zjednoczonych kierunek zmian ustawodawstwa** w przedmiotowym zakresie, coraz częściej znajdujący odzwierciedlenie w reformach przepisów krajowych dotyczących przemocy seksualnej – takie działania zostały dotychczas zrealizowane w Wielkiej Brytanii, Irlandii, Belgii, Cyprze, w Niemczech, Islandii, Luksemburgu, Szwecji¹⁵, Grecji oraz są projektowane w Hiszpanii, Danii i Finlandii¹⁶. Jako przykład modelowego rozwiązania można wskazać przepisy kodeksu karnego Szwecji, obowiązujące od 1 lipca 2018 r.¹⁷. W ich świetle podjęcie czynności seksualnej bez zgody drugiej osoby stanowi zgwałcenie, nawet jeśli nie występuje przemoc czy groźba jej użycia. Wprowadzają one autonomiczną definicję zgody rozumianej nie tylko jako zgoda werbalna, ale również jako jasno wyrażona chęć wzięcia udziału w czynności seksualnej. Dopuszczalne jest więc wyrażenie zgody poprzez inne znaki, o ile, z obiektywnego punktu widzenia, świadczą one bezsprzecznie o chęci podjęcia współżycia¹⁸.

Podobne przepisy obowiązują w stanie Nowy Jork i Kanadzie, gdzie czynem zabronionym jest obcowanie płciowe z drugą osobą bez jej zgody, a typy przestępstw przeciwko autonomii seksualnej określa się w oparciu o konstrukcję zgody¹⁹.

Zauważyć należy, że właściwa realizacja prawnomiędzynarodowego obowiązku penalizacji i przeciwdziałania wszelkim formom przemocy seksualnej, w tym zgwałcenia, może być osiągnięta jedynie, gdy wysiłki ustawodawcze wsparte są

---

¹⁴ Zob. raport niezależnej grupy ekspertek Rady Praw Człowieka ONZ ds. dyskryminacji kobiet w prawie i praktyce, dostęp pod adresem: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24014&LangID=E>. Por. także raport „Rape as a grave and systematic human rights violation gender-based violence against women”, opracowany przez grupę ekspertów na zaproszenie Specjalnej Sprawozdawczynie ONZ ds. Przemocy wobec Kobiet, dostęp pod adresem: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/SR/Call_on_Rape/EGM_EN-SR_Report.pdf.

¹⁵ Zob. np. Right to be free from rape. Overview of legislation and state of play in Europe and international human rights standards. Amnesty International 2018, s. 10, dostępny pod adresem: <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR0194522018ENGLISH.PDF>.

¹⁶ Zob. Expert Group Meeting Report 2020, s. 14, dostępny pod adresem: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/SR/Call_on_Rape/EGM_EN-SR_Report.pdf.

¹⁷ Zob. <https://www.government.se/4a8349/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf> - Chapter 6 – On sexual offences, section 1.

¹⁸ S. Cieślak, Zgoda dysponenta dobra prawnego na wkroczenie w sferę wolności seksualnej [analiza prawnoporównawcza modelu przyjętego w polskim Kodeksie karnym oraz koncepcji Yes Means Yes], „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2019, z. 3.

¹⁹ K. Szczucki, Rola zgody w strukturze przestępstwa na przykładzie przestępstwa zgwałcenia, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, z. 1.

prawidłowym działaniem organów ścigania, którego miernikiem pozostaje skuteczne ściganie i karanie wszelkich form gwałtu i nadużyć seksualnych, będące pozytywnym obowiązkiem państwa, wynikającym z art. 8 EKPCz, a także z art. 3 EKPCz²⁰. Jego realizacja wymaga także **wyeliminowania stereotypowych wyobrażeń na temat zgwałcenia, w szczególności roli ofiary w jego popełnieniu**. Na określone przejawy uprzedzeń wobec osób pokrzywdzonych przestępstwem seksualnym, ujawniające tendencję do interpretowania określonych okoliczności popełniania tych czynów jako braku sprzeciwu ofiary, dostrzegalne w praktyce działania polskich organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, zwróciłem uwagę m.in. w raporcie dla Specjalnej Sprawozdawczyni ONZ ds. Przemocy wobec Kobiet²¹. Taka praktyka działania organów państwa prowadzi do **wtórnej wiktyimizacji** pokrzywdzonych przestępstwem zgwałcenia, gdy tymczasem obowiązek jej przeciwdziałania wynika wprost z wiążących RP zobowiązań międzynarodowych, w tym art. 18 ust. 3 konwencji stambulskiej i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw²², oraz utrudnia ich dostęp do wymiaru sprawiedliwości, do czego odnosi się Komitet CEDAW w swojej rekomendacji²³.

W świetle poczynionych uwag skonkludować należy, że **właściwe zabezpieczenie praw osób pokrzywdzonych przemocą seksualną oraz realizacja prawom międzynarodowych zobowiązań Polski wymaga nowelizacji prawa karnego, a w szczególności art. 197 kk**. Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że choć zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą Trybunału Konstytucyjnego²⁴ ustawodawcy przysługuje swoboda w zakresie kształtowania prawa, w tym sankcjonowania w prawie karnym określonych zachowań, nie implikuje to jednak nieograniczonych uprawnień dyskrecjonalnych w odniesieniu do realizacji zobowiązań konwencyjnych. **Zakres swobody ustawodawcy krajowego wyznaczają bowiem normy konstytucyjne, nakładające wymóg przestrzegania wiążącego Polskę prawa międzynarodowego**

---

²⁰ Zob. wyrok ETPCz z dnia 15 maja 2002 r. w sprawie I. G. przeciwko Republice Mołdawii, skarga nr 53519/07, § 42, CE:ECHR:2012:0515JUD005351907.

²¹ Submission to the United Nations Special Rapporteur on Violence Against Women, its Causes and Consequences by the Commissioner for Human Rights of the Republic of Poland „Rape as a grave and Systematic Human Rights Violation and Gender Based Violence against Women”, s. 13. Skargi wpływające do Rzecznika Praw Obywatelskich wskazują m.in. na sceptyczne podejście organów ścigania do osób zgłaszających przestępstwa seksualne, w tym w odniesieniu do braku ich zgody na czynność seksualną oraz na deprecjację znaczenia ich zeznań i brak empatii.

²² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315, 14.11.2012, s. 57–73).

²³ General recommendation No. 33 on women's access to justice, CEDAW/C/GC/33, dostęp pod adresem: <https://digitallibrary.un.org/record/807253>.

²⁴ Por. m.in. wyrok z dnia 23 marca 2010 r. sygn. akt K 19/09 OTK ZU 3A/2010, poz. 24 i powoływane tam orzeczenia.

(art. 9 Konstytucji RP), a w związku z tym – zapewnienia zgodności prawa krajowego z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi.

Przyjmując paradygmat zgody na obcowanie płciowe lub inną czynność seksualną, należy przeanalizować i odpowiednio uwzględnić zdolność i swobodę jej wyrażenia w sytuacjach normowanych aktualnie w art. 198 kk (wykorzystanie bezradności lub innego stanu wynikającego z indywidualnych uwarunkowań mających wpływ na rozpoznanie znaczenia czynu) i 199 kk (wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia)²⁵.

Ponadto nie powinno budzić wątpliwości, że brak jest podstaw do wyłączenia współmałżonka z kręgu podmiotów mogących ponosić odpowiedzialność karną w wypadku przestępstwa zgwałcenia²⁶.

Konsekwencją implementacji teorii autonomii seksualnej mogłaby być również zmiana nazwy Rozdziału XXV kk na „Przestępstwa przeciwko autonomii seksualnej”. Odzwierciedlałoby to normatywne znaczenie świadomej, wolnej, autonomicznej i nieprzymuszonej zgody na obcowanie płciowe.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 17b pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 627, t.j.), zwracam się z uprzejmą **prośbą o przeanalizowanie podniesionego problemu definicyjnego**, przekładającego się na skuteczność przeciwdziałania przestępstwu zgwałcenia oraz ścigania i karania sprawców takich czynów. Jednocześnie wnoszę **o rozważenie nowelizacji art. 197 § 1 kk** tak, aby znamieniem przestępstwa zgwałcenia był brak dobrowolnej i świadomej zgody na obcowanie płciowe, nie zaś – doprowadzenie do niego przemocą, groźbą lub podstępem i dokonanie innych niezbędnych zmian legislacyjnych zapewniających spójność regulacji karnoprawnej w omawianym zakresie oraz podjęcie przez Radę Ministrów odpowiednich w tym celu działań.

Z poważaniem

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

---

²⁵ Por. np. regulację przyjętą w Belgii: Consent is not considered to have been given, if the crime is committed by violence, coercion, threat, surprise or deceit, or is made possible by the infirmity or physical or mental impairment of the victim, w: Member State definitions of rape for statistical purposes, EIGE 2017, dostęp: https://eige.europa.eu/sites/default/files/mh0417297enn_table_3.pdf

²⁶ Zob. General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19, dostęp pod adresem: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_GC_35_8267_E.pdf; art. 36 ust. 3 konwencji stambulskiej.